

LA NOVA POESIA CATALANA DEL PAÍS VALENCIA (1974-1977)

[I]

En començar la dècada dels setanta, la situació de la poesia catalana, al País Valencià, resultava un poc inquietant. El moment era crític perquè la producció de versos es trobava, des de feia uns anys, sol·licitada pels nostres poetes. Els més vells es mantenien silenciosos. Vicent Andrés Estellés, per exemple, només havia publicat un llibre (*L'amant de tota la vida*, 1965) entre 1958 i 1970. La generació del 62 no va poder compensar aquest buit: la nòmina que integrava l'antologia *Poetes universitaris valencians 1962* no va quallar. Només Lluís Alpera aconseguí publicar algun llibre de versos d'una manera regular. La poesia «realista» que aleshores es posà de moda, promocionada per Castellet i Molas, des de Catalunya, i per Alpera des del País Valencià, no es traduí en una collita satisfactòria. Però el que a finals dels seixanta resultava ja alarmant és que no es detectava cap moviment de recuperació per part dels joves: tampoc ells, semblava, no festejaven la poesia.

A partir, però, del 1970, aquesta situació anèmica comença a reviscolar. Hi hagué, en primer lloc, la reaparició fulminant d'Andrés Estellés. *Lletres de canvi*, del 1970, fou seguit, l'any següent, per quatre títols més. I encara no ha parat d'abocar versos al mercat.

Fins i tot, els poetes del 62 ressuscitaven: Rodríguez Bernabeu amb *La ciutat de la platja* (1971) i *La catacumba* (1974), i Emili Boïls amb *Llibre de temps* (1972). El premi «Ausàs March» de l'Ajuntament de Gandia va contribuir també a animar el panorama donant a conèixer noms nous: Domènec Canet (*Amb cansera, amb desengany* i *Des del meu exili voluntari*, tots dos del 1971); Jesús Huguet (*La processó de Kirk o nen no te n'ixques de la fila*, 1973).

Dos poetes més s'afegiren a aquesta primera onada: Josep Lozano (*Poemes Home-Terra*, 1971) i Vicent Franch (*A l'altra vora del riu*, 1972).

Tota aquesta producció, però —deixant de banda, naturalment, l'obra excepcional d'Estellés— no marcava el començament d'un impuls generacional nou, sinó que, més aviat, es presentava, en

conjunt, com una barreja, desigual i residual, de tendències que, a Catalunya, es trobaven ja en retirada. En dir això, no faig cap judici de valor: em limito a constatar un fet.

L'anunci del canvi va ser marcat el 1974 per una antologia que Amadeu Fabregat publicà amb el títol de *Carn fresca*. Títol, si es vol, extravagant, però que denunciava exactament que alguna cosa, en la nostra poesia —empantanegada—, començava a pudir. La segona part, sobretot, de la tria, presentava un nou mostrari —Joan Navarro, Salvador Jàfer, Josep Piera, Josep Lluís Bonet, Rafael Ventura i Vicent Franch— que, per a Fabregat, significava la presència d'una nova poesia, jove, decidida, al País Valencià. I no s'hi va equivocar. Aquesta vegada, no solament no han fet figa els poetes que ell va presentar (només Vicent Franch i Josep Lluís Bonet, de moment, no han tornat a entrar en joc) sinó que, aviat, s'han donat d'alta, com a poetes, més noms. El balanç d'aquests tres últims anys no pot ser més dens: onze reculls de versos, d'autors fins ara desconeguts, o que ja s'havien estrenat en la mostra de Fabregat, és tot un rècord.

Com que aquest fet no té precedents en la història de la poesia contemporània del País Valencià, val la pena que furguem una mica en el nostre passat més recent, per tal d'explicar com en un temps tan curt ha pogut capgirar-se una situació que, fa quatre dies, resultava alarmant.

Aquesta impressió —d'alarma o d'impaciència— estava justificada perquè la literatura del País Valencià, des de la «Renaixença», havia parlat sobretot «en vers». Hi havia hagut diferents contribucions en el camp de la narrativa, però aquesta aportació, a més de ser, en general, poc brillant, quedava limitada a la creació literària. La prosa, en el sentit més normal de la paraula, a penes si havia estat practicada pels nostres escriptors. Només durant els anys trenta hi hagué diferents temptatives —periòdics i obres de divulgació— d'utilitzar-la com un instrument de comunicació cultural. La guerra civil no deixà madurar aquest començament. Quan va ser possible —en condicions miserables— la represa editorial, el vers tornà a ocupar la seva posició dominant amb Xavier Casp i la generació de la postguerra (Andrés Estellés, Joan Fuster, Carmelina Sánchez Cutillas, Maria Beneyto, Jaume Bru...).

Es dins d'aquesta dialèctica —vers i prosa— on cal situar el problema. Joan Fuster, que portava ja publicats uns quants llibres

de poemes, s'acomiadà de la poesia i encetà la seva producció en prosa. Ho va fer d'una manera tan convincent i brillant, que el seu gest va tenir conseqüències d'un abast considerable: trencà el reflex condicionat del vers, que patia la nostra literatura, i capgirà, ràpidament, la situació. Cal dir que la decisió de Fuster de «parlar en prosa» responia a tota una estratègia de cara al seu país: la nostra normalització cultural i cívica. Si abandonà la poesia no era tant per raons personals —ell mateix ha dit que només podia escriure «tebeos per a intellectuals»— com per la consciència aguda que tenia de les insuficiències cròniques que arrossegava la nostra vida col·lectiva: els versos —*només* els versos— no ens podien treure d'una inèrcia cada vegada més suïcida. La prosa —una certa prosa: el pamflet i la tesi doctoral, l'assaig i el programa de mà, la novella i el llibre de text— era una exigència urgent: de *normalitat*. Aquest fou el mot d'ordre —aviat circulà com una consigna general— que surava a les pàgines de *Nosaltres els valencians* (1962). Si la «valenciania» es va cabrejar tant amb aquest llibre, fou no solament per la tesi catalanista que Fuster hi sostenia, sinó pel programa de normalització que hi propugnava. (És clar que, ben mirat, una cosa comportava l'altra.) L'obra era ja, per ella mateixa, per la seva impecable factura intel·lectual, una mostra tan insòlita de normalitat al País Valencià, que els qui la temien, van botar espantats. El llibre —un *Discurs del mètode* dels valencians!— era per a ells un insult, una insolència, una bufetada.

La producció literària de Fuster es constituí aviat en una referència estimulante de normalitat. I això en un triple sentit. En primer lloc, la massa de papers que en pocs anys va fabricar, corregia la fatalitat d'una literatura tradicionalment servida per «escriptors de diumenge». En segon lloc, s'encarava amb una altra limitació tradicional: la que feia gravitar la nostra literatura, bàsicament, sobre la poesia. Fuster, amb els seus assaigs, donava, entre nosaltres, carta de naturalesa a la prosa d'idees. Finalment, Fuster es servia d'una llengua que constituïa una altra pauta normalitzadora: va fugir d'un llenguatge artificios, arcaic, i utilitzà una prosa clara, natural. I amb una llengua literària comuna a tot l'àmbit del català.

Aquest plantejament fusterià —acompanyat d'una acció cívica en altres plans— estimulà les noves promocions. Calia «fer coses» —tot estava per fer— i els joves s'hi van apuntar. La poesia no

podia ser ja el punt de convergència d'unes energies que es trobaven sollicitades per altres objectius. Els poetes que acabaven de publicar a l'antologia *Poetes universitaris valencians 1962*, van deixar la poesia i decidiren escriure monografies sobre la realitat valenciana: la història (Cucó, Ardit), la sociologia (Marquès), la socio-lingüística (Aracil, Ninyoles). D'altres joves, sense passar ja pel sagrament del vers, es van incorporar a aquest treball general de revisió de la nostra problemàtica...

Tot això —i el treball que en diferents fronts es portà a cap durant la dècada dels seixanta— es va traduir en un canvi del nostre panorama moral i cultural. La poesia jove representada bàsicament per Lluís Alpera amb el «realisme cívic» funcionà també dins d'aquestes coordenades. La Ciutat havia «expulsat» els poetes i només s'hi van quedar, com en la República platònica, els qui cantaven i adoctrinaven. Ben mirat, van ser els rapsodes —Raimon especialment— els representants cabdals de la poesia d'aquells anys: crit i protesta, els joves hi participaven amb les mateixes il·lusions i la mateixa ràbia.

Naturalment, una «normalitat» sense literatura de creació —sense poesia, per tant— era una noció incoherent. Ningú no la predicava, és clar, d'aquesta manera. Però la lògica del plantejament havia de comportar necessàriament un ordre de prioritats —movilització d'energies, campanyes a favor de la llengua, etc.— que era urgent posar en marxa perquè la represa de creació literària fos possible. És això —les condicions de la seva possibilitat— el que cal ara recordar.

A partir dels seixanta es produïren una sèrie de canvis decisius en els nostres mecanismes culturals. En primer lloc assenyalaré un fet que, entre nosaltres, constituïa una novetat: es van obrir llibreries —a València i arreu del País— en català. Això comportava una oportunitat —important— de promoció cultural. La possibilitat de *veure* llibres editats en la nostra llengua, de repassar-los o comprar-los posava en contacte els nostres joves amb els escriptors de tots els Països Catalans: els descobria un món que, per amagat fins aleshores, els enlluernava i estimulava. Això significava no solament una possibilitat de lectura en la llengua pròpia i, per tant, de familiaritzar-s'hi literàriament, sinó també d'afirmació d'una consciència cultural comuna. De més a més, aquestes llibre-

ries, amb una oferta cada vegada més rica d'instruments per a aprendre la llengua —gramàtiques, diccionaris— han corregit considerablement una situació general d'analfabetisme: escriure en català ja no resulta, avui, tan angoixós com feia uns anys. Els joves que, potser, van estrenar el seu primer contacte amb la llengua en el text d'una cançó, han pogut tenir al seu abast importants mitjans de recuperació lingüística. La decisió d'escriure —en català— era així factible. Naturalment, les condicions actuals segueixen sent anormals; encara s'imposa l'autodidactisme —i el canvi literari de llengua—, però l'operació és més fàcil que fa uns quants anys.

Aquest canvi, de cara a les possibilitats d'accés a la llengua i la literatura catalana, explica, almenys en gran part, que la majoria dels onze poetes que han aparegut des del 1974 siguin joves. Alguns d'ells, fins i tot, joveníssims. La publicació de la seva obra oscilla entre els vint-i-nou anys de Josep Piera i els divuit de López Barrios. Només Jaume Pérez —nascut el 1938— s'ha presentat amb un retard considerable. La majoria d'ells, però, han vingut al món amb la dècada dels cinquanta. La poesia catalana, avui, al País Valencià, és un monopoli —Estellés, a part— dels joves.

Un altre fet que cal assenyalar en aquest repàs dels factors que han contribuït a la represa de l'activitat literària en general i de la poesia en particular, és la creació dels premis «Octubre», que comptaven ja amb el recolzament editorial —un canvi més en els nostres mecanismes culturals— de «Tres i Quatre». Calia muntar aquesta convocatòria —la primera, el 1972, limitada a l'assaig— per tal de detectar i promocionar una producció literària que calia *ja* esperar. La incògnita, va ser destapada en successives edicions —ampliades a la narrativa i la poesia— dels Premis: la concurrència ha estat molt nombrosa i d'un nivell mitjà molt notable.

Pel que fa a la poesia, tres dels nous autors (Joan Navarro, López Barrios i Marc Granell) han obtingut el premi «Andrés Estellés» (1973, 1975 i 1976, respectivament), i dos n'han estat finalistes: Salvador Jàfer (1973) i Josep Piera (1974). Gaspar Urbà va guanyar el premi «La Safor» de Gandia (filial dels «Octubre»). Tots aquests reculls —a més del de Jaume Pérez— han estat publicats en la col·lecció de poesia «Tres i Quatre». Francesc Sellés s'ha donat a conèixer com a guanyador del premi 1976, de

l'Ajuntament de Teulada. La resta de la plantilla, Cremades Arlandis i Josep Lluís Seguí —en un mateix volum (1976)— i Rafael Ventura (1977) han publicat els seus versos en altres cases.

De més a més, Joan Navarro i Salvador Jàfer han tret ja un segon llibre (1975), ara a Barcelona, en la col·lecció Llibres del Mall. Aquesta última puntualització bibliogràfica em porta a posar en relleu una altra novetat que ha entrat en joc en la dinàmica d'aquests últims anys: la intensificació dels contactes, a diferents nivells, entre els joves dels Països Catalans. No solament hi ha hagut, com ho he assenyalat abans, un comerç més ric i fluid de llibres per tot l'àmbit català sinó que, també, s'han multiplicat les relacions personals. Festivals, trobades per una raó o altra —les concentracions de Prada, per exemple—, han fet circular persones en totes les direccions de la nostra geografia. Aquest fenomen no té precedents. Abans, els nostres escriptors no havien deixat de tenir contactes amb els del Principat o les Illes. Però eren escassos i molt intermitents. Només a partir dels seixanta es pot parlar d'una obertura de relacions a tots nivells.

Tot això, pel que fa a l'activitat literària dels nostres joves, no ha deixat de tenir conseqüències importants. Navarro i Jàfer, per exemple, no solament han pogut publicar de seguida un llibre a Barcelona, sinó que ho han fet en una col·lecció inaugurada per poetes de la seva edat. Això permet de parlar, per primera vegada des de la Decadència, d'una sincronia cultural, i fins i tot generacional, de la literatura dels Països Catalans. I no sols per raons d'una coincidència editorial o de dates de naixement: aquests joves s'han conegut ben aviat i participen de les mateixes inquietuds literàries. Fet remarcable, aquest, que trenca tradicionals arrítmies culturals i ignoràncies mútues. Pensem que, per exemple, un Carles Salvador imità Salvat-Papasseit amb uns quants anys de retard. Això no era precisament un signe de normalitat. Avui comença ja a ser possible parlar, en la literatura catalana, d'una «generació literària» independentment del lloc de naixement dels seus escriptors.

Tots aquests fets que acabo d'apuntar d'una manera ràpida —ni de lluny m'he proposat fer la història d'aquesta etapa—, a més d'estimular i potenciar vocacions, han significat el trencament —un principi, almenys— del provincianisme d'uns i d'altres. Pel que respecta a nosaltres tenen un sentit ben clar: l'afirmació de la

nostra substància catalana tant pel que fa a la llengua que utilitzen els joves escriptors, com per una major convergència amb els corrents literaris dels altres Països Catalans. Situació aquesta que no ha passat desapercebuda a les forces reaccionàries de València. L'altre dia, per exemple, Giner Boira —un «senior» del «bunker-barraqueta»— afirmava que tota aquesta literatura jove que avui es produeix al País Valencià no té res a veure amb ell —«valenciano de toda la vida»— perquè és purament i simplement obra de «catalans».

Finalment, cal assenyalar que la majoria d'aquests joves poetes són universitaris, i de poble. Fins no fa gaires anys, a la Universitat hi anaven bàsicament els «fills de papà», castellanitzats. Últimament, però, per raons socio-econòmiques òbvies, hi ha hagut una presència cada vegada més marcada d'escolars que hi han arribat de tots els llocs —rurals o no— del País Valencià. Com que, en general, conserven viva la llengua, han pogut integrar-se més fàcilment en una cultura —la nostra— en la qual han pogut ja recolzar-se gràcies als impulsos que l'animaven.

Abans d'entrar en l'examen particular de l'obra d'aquests poetes, convé advertir que tota aquesta massa de versos no respon a una mateixa inspiració. Només negativament hi trobaríem una característica comuna: el trencament amb l'anterior tradició del realisme històric. Solament en la poesia de Pérez Montaner (el més vell del grup) i en la de Cremades Arlandis, hi apunta una intenció de denúncia social. De totes formes, però, el seu discurs no es presenta d'una manera objectiva i narrativa sinó que està molt marcat per un llenguatge de factura subjectiva. Per altra banda, parlar de «formalisme» —etiqueta avui en curs— a propòsit de tots aquests poetes, resulta un poc desorientador. El «formalisme» de Josep Piera, per exemple, es troba molt allunyat del d'un Navarro. El que sí podríem constatar en la producció d'aquests poetes és la voluntat de practicar la poesia com una activitat autònoma, és a dir, sense altra finalitat que la de fer «literatura». Intenció aquesta que es troba reforçada pel descobriment literari que tots ells han de fer de la seva llengua. Aquesta experiència, per ella mateixa, estimula, positivament, el treball poètic, encara que, també, com és lògic, comporta, d'entrada, un dèficit en l'ús literari de la llengua. Ara bé, en el cas que ens ocupa, el descobriment de la pròpia llengua ha coincidit, en general, amb la vigència

d'unes opcions poètiques que, per elles mateixes, porten a explorar i explotar les possibilitats i els impulsos del llenguatge. Els joves poetes, en la seva majoria, han començat llegint —per raons de cronologia— més Foix o Brossa que Espriu o Pere Quart. O el mateix Estellés, que ha estat conegut quan ja s'havien decidit per altres cantons.

Per organitzar una mica la producció poètica, que ens ocupa, jo proposaria tres direccions:

En primer lloc, hi ha els «bruixots», els «alquimistes», és a dir, els poetes que —com Jàfer, Navarro i López Barrios— tracten de transmutar la realitat operant sobre el llenguatge. O, per a dir-ho més exactament amb una frase d'Aragón, els qui es lliuren al «vici» consistent en «l'emploi déréglé et passionnel du stupéfiant *image*». D'aquest costat es decanten també Gaspar Urban, Pérez Muntaner i Cremades Arlandis: però *només* en part. Perquè aquests poetes —a més del que he dit abans a propòsit dels dos últims autors—, si bé fan ús, més o menys, de l'«estupefaent», no perden de vista com a referent, el món real, i es valen de recursos expressius més directes.

En segon lloc hi ha els poetes que, com Josep Piera, Marc Granell i Josep Lluís Seguí, cedeixen —i ara em serveixo de Mallarmé— «l'iniciative aux mots». Almenys, aquests autors, de maneres diferents —l'obra de Piera és formalment més pura i aconseguida— s'esforcen per esquivar la realitat transfigurant-la en la substància verbal del poema: la realitat i la mateixa presència directa del poeta, que, sovint, evita enunciar-se en els seus versos.

Finalment, Rafael Ventura i Francesc Sellés —aquest, en les primeres planes del seu llibre, s'acosta més a la manera del primer grup— es centren en la seva circumstància personal, íntima, el significat exaltant de la qual volen xifrar en el poema.

La classificació, potser, no és gaire exacta, però pot servir com una primera aproximació. L'examen particular de cada autor ens permetrà d'afinar una mica més els seus trets característics. He d'advertir que els presentaré d'una manera més aviat impressionista que crítica, per tal de donar una visió sintètica de l'obra d'aquests poetes. En conseqüència en donaré moltes il·lustracions, potser massa...

JOSEP IBORRA